

محمد مهدی روشنفکر

عضو هیئت علمی دانشگاه یاسوج

کوه گیلویه در عصر صفوی

سرشناسه	: روشنفکر، محمد مهدی، ۱۳۴۵ -
عنوان و نام پدیدآور	: کوه گیلویه در عصر صفوی / محمد مهدی روشنفکر.
مشخصات نشر	: تهران: نشر مورخان، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۱۹۸ص: مصور (بخشی رنگی).
شابک	: ۷-۰-۹۷۹۷۷-۶۰۰-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	: فپا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۸۱.
موضوع	: کهگیلویه — تاریخ
موضوع	: History — Kohgiluyeh (Iran)
موضوع	: ایران — تاریخ — صفویان، ۹۰۷ - ۱۱۴۸ق. — سیاست و حکومت
موضوع	: Iran — History — Safavids, 1502 - 1736 — Politics and government
موضوع	: ایران — سیاست و حکومت — ۹۰۷-۱۱۴۸ق.
موضوع	: Iran — Politics and government — ۱۵۰۲-۱۷۳۶
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۶ ۹/۸۵ DSR۲۰۴۷
رده بندی دیویی	: ۹۵۵/۶۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۹۰۰۸۰

کوه گیلویه در عصر صفوی

محمد مهدی روشنفکر

ناشر: نشر مورخان

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۶

طراح جلد: فرود عباسی

صفحه آرای: امیر نیکبخت

ناظر چاپ: سید حمید جوکار

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۲۱۷۰۰ تومان

شابک: ۷-۰-۹۷۹۷۷-۶۰۰-۹۷۸

وب سایت: www.movarekhan.com

ایمیل: movarekhan.publication@gmail.com

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است و هر گونه سوء استفاده، براساس قانون کپی رایت از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری است.

فهرست مطالب

۸	پیش گفتار
۱۳	فصل اول: کلیات
۱۴	مقدمه
۱۸	معرفی و نقد منابع
۱۹	احسن التواریخ
۲۰	نقاوه الآثار فی ذکر الاخبار
۲۲	تاریخ عالم آرای عباسی
۲۴	ریاض الفردوس
۲۵	فارسنامه ناصری
۲۶	تحقیقات جدید
۲۷	تحقیقات و تألیفات محلی
۳۱	فصل دوم: اوضاع کوه گیلویه در آستانه تشکیل دولت صفوی
۳۲	وجه تسمیه کوه گیلویه
۳۳	موقعیت و حدود جغرافیایی کوه گیلویه
۳۶	نظری اجمالی بر تاریخ کوه گیلویه قبل از عصر صفوی
۳۶	کوه گیلویه در دوره تیموریان
۴۴	کوه گیلویه در زمان ترکمانان (قراقویونلو - آق قویونلو)
۴۹	فصل سوم: جغرافیای سیاسی - اجتماعی کوه گیلویه در دوره صفویه
۵۰	تغییرات و تحولات جغرافیایی سیاسی کوه گیلویه در دوره صفوی
۵۳	مرکزیت سیاسی کوه گیلویه
۵۶	مهم ترین مناطق مسکونی کوه گیلویه در دوره صفویه
۵۷	بلاد شاپور
۶۰	رون
۶۱	تل خسرو
۳۶	زیرکوه (بهبهان)
۶۴	اقوام و طوایف ساکن در کوه گیلویه عصر صفوی
۶۵	الوار ممسنی

۶۶	جاکی‌ها
۶۷	ایل کرائی
۶۸	سادات
۷۱	فصل چهارم: حاکمیت افشارها بر کوه گیلویه
۷۲	سابقه حضور افشارها در کوه گیلویه
۷۴	انگیزه صفویان از واگذاری کوه گیلویه به افشارها
۷۶	افشارهای کوه گیلویه از زمان شاه طهماسب تا جلوس شاه عباس اول
۸۰	افشارهای کوه گیلویه در زمان شاه عباس اول
۸۳	سرکوب افشارهای کوه گیلویه توسط شاه عباس اول
۸۹	عاقبت کار افشارهای کوه گیلویه
۹۱	فصل پنجم: شورش‌های کوه گیلویه در دوره صفوی
۹۲	شورش قلندر (شاه اسماعیل دروغین)
۹۶	زمان و مکان شورش قلندر
۹۷	ماهیت و شخصیت قلندر
۹۹	زمینه‌های شورش قلندر
۱۰۰	انگیزه‌ها و علل حمایت لرها از قلندر
۱۰۴	فرمانروایی قلندر
۱۰۵	علل و عوامل پیشرفت کار قلندر
۱۰۷	نتایج و پیامدهای شورش قلندر
۱۰۸	سرانجام شورش قلندر
۱۰۹	شورش ملا هدایت‌الله آرندی
۱۱۳	شورش امیر بداغ (بداق)
۱۱۵	شورش صفی میرزا
۱۱۹	فصل ششم: نقش سیاسی و نظامی کوه گیلویه در عصر صفوی
۱۲۰	نقش سیاسی کوه گیلویه در دوره نخست حکومت صفوی (۹۹۵-۹۰۷)
۱۲۴	نقش سیاسی کوه گیلویه در دوره دوم حکومت صفوی (۱۱۳۵-۹۹۵)
۱۳۲	نقش نظامی کوه گیلویه در دوره نخست حکومت صفوی (۹۹۵-۹۰۷)
۱۳۵	نقش نظامی کوه گیلویه در دوره دوم حکومت صفوی (۱۱۳۵-۹۹۵ ه ق) ...

فصل هفتم: تحلیل جایگاه اقتصادی و فرهنگی کوه گیلویه در دوره صفوی ...	۱۴۳
جایگاه اقتصادی.....	۱۴۴
نقش تجاری و مواصلاتی.....	۱۴۴
راه بهبهان به شیراز.....	۱۴۵
راه دهدشت به اصفهان.....	۱۴۸
دامداری و گله‌داری.....	۱۵۰
کشاورزی.....	۱۵۱
جایگاه فرهنگی کوه گیلویه در دوره صفوی.....	۱۵۳
وضعیت علمی و آموزشی.....	۱۵۳
اوضاع مذهبی.....	۱۵۸
نتیجه گیری.....	۱۶۱
ضمایم.....	۱۶۵
تقدیرنامه.....	۱۶۶
تصاویر.....	۱۶۸
منابع و مأخذ.....	۱۸۱
نمایه.....	۱۸۶
رجال.....	۱۸۶
اماکن.....	۱۸۹
ایلات/ اقوام/ سلسله‌ها/ فرق.....	۱۹۲

پیش گفتار

کوه گیلویه در این پژوهش تمامی مناطق امروزی استان کوه گیلویه و بویراحمد و همچنین بخش هایی از استان های خوزستان و چهارمحال بختیاری را در برمی گیرد. کوه گیلویه در دوره صفویه یکی از ایالات مهم کشور و از بیگلریگی ها محسوب می شد و حاکم نشین های متعددی از جمله نواحی عراق عجم، حویزه، دزفول، بصره، شوشتر و ... در زمره این بیگلریگی قرار داشت. محدوده جغرافیایی آن از تل خسرو در یاسوج امروزی آغاز و به سواحل خلیج فارس در بندر دیلم ختم و مناطقی مثل بهبهان و رامهرمز را شامل می شد.

پادشاهان سلسله صفوی همواره برای ایالت کوه گیلویه اهمیت و اعتباری ویژه قائل بودند. این توجه ویژه ناشی از موقعیت سوق الجیشی منطقه و توان نظامی و مالی آن بود، همچنین از طریق این ایالت، امنیت سواحل خلیج فارس تأمین می شد. همین جایگاه و موقعیت خاص پادشاهان صفوی را وادار می نمود، نزدیک به یک قرن حاکمیت و فرمانروایی این ایالت را به سران ایل افشار از قبایل مقتدر و متنفذ قزلباش واگذار نمایند. پس از افشارها نیز همواره سرداران مهم و قدرتمندی برای تصدی حکومت کوه گیلویه از جانب پادشاهان صفوی منصوب می شدند که از جمله آن ها باید از الله وردیخان و پسرش امامقلی خان نام برد. موقعیت خاص اقلیمی و کوهستانی بودن بخش هایی از این ایالت زمینه لازم را برای برپایی برخی

شورش‌های ضد صفوی فراهم کرده بود. مهم‌ترین این شورش‌ها، شورش قلندر شاه (شاه اسماعیل دروغین)، شورش ملاهدایت آرندی و شورش صفی میرزا بودند که برای سالیان متمادی مایه گرفتاری دولت صفوی شدند.

افزون بر جنبه‌های سیاسی و نظامی، ایالت کوه گیلویه به لحاظ اقتصادی نیز از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بود. ایالت کوه گیلویه به مثابه یک مسیر ارتباطی مرکز کشور را به جنوب غربی آن در هم جوار قلمرو عثمانی مرتبط می‌نمود و محدوده آن نیز تا شط العرب گسترده و بر بندر مهم بصره به عنوان یکی از کانون‌های مهم اقتصادی و تجاری تسلط داشت. همچنین مرکز کشور را به خلیج فارس در کوتاه‌ترین مسیر ممکن مرتبط می‌ساخت. علاوه بر این به لحاظ موقعیت و شرایط اقلیمی منحصر به فرد، زیستگاه مناسبی برای ایلات و عشایر و اقتصاد گله‌داری بود که خود یکی از پایه‌های مهم اقتصاد عصر صفوی را تشکیل می‌داد.

اشارات یادشده و بیان گوشه‌ها و زوایایی از اهمیت و موقعیت قابل توجه ایالت کوه گیلویه در دوره صفوی و حتی روزگار جدید، نشان‌دهنده نقش و جایگاه غیر قابل انکار کوه گیلویه در شکل‌گیری تاریخ و فرهنگ ایران است. متأسفانه تحقیقات جامع و اساسی درباره تاریخ، فرهنگ، اقتصاد و جغرافیای کوه-گیلویه در روزگار صفوی و ما قبل آن به عمل نیامده است. در زمینه تاریخ و باستان‌شناسی کوه گیلویه و بویراحمد، انجام پژوهش و تحقیقات جدید با متد علمی و نگرش‌های بدیع به ندرت و کندی صورت می‌گیرد، در حالی که یکی از نیازهای علمی منطقه، انجام پژوهش‌های اساسی در ابعاد مختلف است. آنچه در سال‌های اخیر در خصوص تاریخ‌نویسی منطقه صورت گرفته است بیشتر متوجه تاریخ معاصر با رویکردهای ایلی و قبیله‌ای است. این امر مهم پژوهشگران ما را متوجه مسئله دیگری می‌سازد که همانا ضرورت کوه گیلویه شناسی است که در واقع بخشی از ایران‌شناسی و ایران‌سازی است.

با این اعتقاد و رویکرد، پژوهش موجود در قالب یک اثر تاریخی پیرامون اوضاع سیاسی و اجتماعی کوه گیلویه در عصر صفوی به زیور طبع آراسته و

تقدیم حضور علاقه‌مندان به تاریخ منطقه و ایران شده است. این پژوهش که پایان‌نامه کارشناسی ارشد نگارنده است در سال ۱۳۸۰ تدوین نگارش یافته است که محتاج به دقت و تحقیق بیشتر در موضوع می‌باشد. در طول سالیان گذشته منتظر فرصت و مجالی بودم تا عیب‌ها و نقص‌ها را برطرف و پژوهش دقیق‌تری به علاقه‌مندان عرضه دارم، اما متأسفانه فرصت مورد نظر حاصل نشد. اکنون نیز آن فرصت تحقق نیافته، بلکه نوعی اجبار نگارنده را مجبور به انتشار آن نموده است.

در روزگار ما مدرک‌گرایی و کسب مدرک مقدم بر کسب علم و دانش واقع شده است. افرادی بدون زحمت و دردرس، حاصل زحمات و مساعی دیگران را بنام خود کرده و اصطلاحاً دچار سرقت علمی می‌شوند و در این آشفته‌بازار علمی و دانشگاهی یافتن سارق و اثبات سرقت خود فرایندی مطول دارد که از حوصله نگارنده خارج است. بخش عمده این پژوهش در قالب رساله دکتری در یکی از دانشگاه‌های معتبر کشور به سرقت رفته است. بنابراین پیشنهاد دوستان این بود که با وضعیت فعلی منتشر گردد و نگارنده نیز چاره کار را در انتشار آن یافتم. بدیهی است که این پژوهش دارای لغزش‌های احتمالی است و نگارنده ضمن پذیرش خطاها و نقایص کار از پژوهشگران و اهل نظر، انتظار دارم که با انتقادات و پیشنهادهای خود، بذل مساعدت فرموده و نگارنده را با نظرات و دیدگاه‌های فاضلانه و محققانه خویش همراهی نمایند و بر غنای آن بیفزایند تا در چاپ‌های بعدی کاری دقیق‌تر و کم‌عیب‌تر عرضه گردد.

امید است که با این پژوهش، به‌قدر وسع و توان خویش، بخشی از وظیفه خود را به این سرزمین ادا کرده باشم. نگارنده در جهت انجام و به سامان رساندن این پژوهش از مساعدت و راهنمایی عالمانه و مشفقانه اساتید فاضل و برجسته‌ای همچون دکتر جهان‌بخش ثواقب، جناب دکتر عبدالرسول خیراندیش و جناب دکتر سید حسن موسوی بهره‌مند شدم و سال‌ها خوشه‌چین خرمن معرفت و دانش آن‌ها بودم و فیض‌ها بردم، صمیمانه سپاسگزاری می‌کنم.

دوستان عزیز و بزرگوار که در انجام این پژوهش و سرانجام انتشار آن،

نگارنده را همراهی و همکاری کردند. آقای عطا طاهری بویراحمدی با در اختیار گذاشتن کپی صفحاتی از کتاب «ریاض الفردوس»، برادر بزرگوارم مهدی روشنفکر به خاطر تشویق و حمایتش، آقای زواره حقدوست به خاطر همکاری و همراهی در سفرهای تحقیقاتی و آقایان نادر پروانه و سجاد جمشیدیان عزیز به خاطر همراهی و همکاری در انتشار کتاب، شایسته سپاسگزاری هستند. همسر من که با صبوری و مهربانی مشکلات و کمبودها را تحمل و در طول مدت تحصیل و پژوهش یاریم کرد، شایسته سپاسگزاری است. اگر نبود یاری و صبوری او، در این کار توفیقی حاصل نمی‌شد.

پروردگار بزرگ را سپاس که توفیق انجام این تحقیق را نصیبم کرد، باشد که این کوشش مفید فایده واقع گردد.

یاسوج - دانشگاه یاسوج

محمد مهدی روشنفکر

تابستان ۱۳۹۶